

سيمอีสาน: พัฒนาการและกระบวนทัศน์ ทางการศึกษาทางสถาปัตยกรรม Sim Isan: Development and Paradigm on Architectural Studies

พีรวัส แสงชาลี | นพดล ตั้งสกุล*

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002 ประเทศไทย

Peerawat Saengchalie | Nopadon Thungsakul*

Faculty of Architecture, Khon Kaen University, Khon Kaen, 40002, Thailand

peerawat.sae@kkumail.com | nopthu@kku.ac.th

*Correspondence: nopthu@kku.ac.th

Received 25 - 11 - 2024

Revised 23 - 06 - 2025

Accepted 25 - 06 - 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
سيمอีสาน โดยการทบทวนเอกสารทางวิชาการที่มีการเผยแพร่ตั้งแต่
พ.ศ. 2525-2567 ประกอบด้วย หนังสือ บทความ และวิทยานิพนธ์ จำนวน
52 ผลงาน และนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาพัฒนาการ กระบวนทัศน์ และ
ช่องว่างทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า กระบวนทัศน์การศึกษาسيمอีสาน
จำแนกได้ 6 กลุ่ม ได้แก่ (1) การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรม (2) การศึกษา
สกุลช่างและอิทธิพลทางศิลปะสถาปัตยกรรม (3) การศึกษาพัฒนาการและ
การเปลี่ยนแปลง (4) การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (5) การศึกษา
ด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง และ (6) การศึกษาประเด็นข้ามศาสตร์

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถสรุปพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสิมอีสานได้ 5 ช่วง ได้แก่ **ช่วงที่ 1 ยุคอีสานล้านช้าง** ถือเป็นยุคแรกเริ่มในการรับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมจากศิลปะวัฒนธรรมล้านช้าง **ช่วงที่ 2 ยุคราชกาลที่ 3-4 (พ.ศ. 2367-2400)** เกิดการคลี่คลายจากรูปแบบช่างหลวงสู่สิมแบบพื้นถิ่น **ช่วงที่ 3 ยุคปลายสมัยรัชกาลที่ 4 ถึง ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2401-2474)** การอพยพของชาวเวียดนามทำให้เกิดรูปแบบสิมที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมอาณานิคม รวมถึงการผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบภาคกลาง **ช่วงที่ 4 ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475-2500)** นโยบายชาตินิยมทำให้มีการผลิตแบบมาตรฐานจากรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลางส่งผลให้สิมอีสานดั้งเดิมถูกรื้อถอนและมีจำนวนลดน้อยลง และ **ช่วงที่ 5 ยุคสิมอีสานสมัยใหม่ (พ.ศ. 2501-2567)** มีการนำโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กมาใช้ทำให้สิมอีสานเกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์รูปแบบทั้งจากวัสดุวิธีการก่อสร้างและแนวคิดเชิงสัญลักษณ์

ความหลากหลายของรูปแบบ
สิมอีสานยุคสมัยใหม่

Diversity of modern era
Sim Isan (ordination hall)
architectural styles

ผลวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการด้านการศึกษาสิมอีสานมีแนวทางในการศึกษาปรับเปลี่ยนจากเดิมที่ให้ความสำคัญด้านการศึกษาเพียงกายภาพไปสู่การศึกษาแบบข้ามศาสตร์ที่มุ่งเข้าใจพลวัตการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งส่งผลให้ที่มาของรูปแบบและวิธีการการก่อสร้างสถาปัตยกรรมแตกต่างไปจากเดิม ขณะเดียวกันขอบเขตของ “อีสาน” ในงานวิชาการได้ขยายข้ามเส้นภูมิรัฐศาสตร์ของภาคอีสานในประเทศไทยสู่พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น สังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงด้านสถาปัตยกรรมสิมอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบันจากรูปแบบศิลปะล้านช้าง สู่รูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมหรือสิมอีสานที่ได้รับอิทธิพลชางญวน รูปแบบที่ผสมผสานกับสถาปัตยกรรมภาคกลาง จนกระทั่งเข้าสู่ยุคสิมอีสานสมัยใหม่ที่มีการใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างตามสมัยนิยม ได้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของที่มาทางรูปแบบ จากเดิมที่เป็นการสืบทอดผ่านกลุ่มวัฒนธรรมหลักของไทลาวและชาวอีสานจากพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำโขงสู่การแสวงหาอัตลักษณ์และตัวตนของพื้นที่อีสานผ่านพลวัตของสังคมปัจจุบัน โดยมีสิมเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: สิมอีสาน, สถานภาพการศึกษา, พัฒนาการสถาปัตยกรรม, สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, ศาสนสถาน

Abstract

This article examines the academic discourse and educational development concerning Sim Isan (northeastern Thai ordination halls) through a systematic review of fifty-two academic publications spanning 1982-2024, including monographs, journal articles, and theses. The analysis identifies six primary research paradigms: (1) architectural stylistic analysis, (2) craftsmen's methodologies and artistic influences, (3) stylistic development and transformation, (4) conservation-oriented studies, (5) traditional wisdom and construction techniques, and (6) interdisciplinary approaches.

Based on a chronological analysis of published scholarship, Sim Isan's architectural development can be delineated into five distinct phases: **Phase 1, the Lan Chang era**, represents the foundational period characterized by architectural transmission influenced by Lan Chang's artistic and cultural traditions; **Phase 2, the reign of King Rama III-IV (1824-1857)**, witnessed an architectural transition from Lan Chang craftsmanship toward vernacular temple typologies; **Phase 3, the late reign of King Rama IV to the pre-constitutional era (1858-1931)**, was characterized by Vietnamese demographic displacement, resulting in Sim Isan forms that incorporated colonial architectural influences alongside Central Thai stylistic elements; **Phase 4, the post-constitutional era (1932-1957)**, reflects state-directed cultural homogenization through nationalist policies that promoted standardized architectural prototypes derived from Central Thai canonical forms. This widespread dissemination of standardized designs consequently reduced traditional Sim Isan numbers through systematic demolition and reconstruction practices; **Phase 5, the contemporary era (1958-2024)**, represents the modernist phase, characterized by the integration of reinforced concrete structural systems. This technological adoption has generated architectural diversification through material innovation, construction methodologies, and symbolic reinterpretation.

The analysis of academic literature reveals that the Sim Isan scholarship has undergone a paradigmatic shift from initial investigations focused exclusively on physical architectural attributes toward interdisciplinary approaches that conceptualize architecture as a manifestation of cultural production processes. Contemporary scholarship examines Sim Isan beyond morphological characteristics, emphasizing the dynamics of transformation resulting from economic, social, and cultural factors that have altered traditional design and construction methodologies from historical practices. Concurrently, the conceptual boundaries of "Isan" have transcended Thailand's northeastern geopolitical demarcation, evolving into a cultural territory characterized by a harmonious way of life through adaptive responses to increasingly complex external influences.

This phenomenon is evident in Sim Isan's architectural evolution across historical periods, demonstrating a transformation from traditional Lan Chang artistic forms to hybrid architectural styles that incorporate colonial influences through Vietnamese artisan techniques, subsequently amalgamating with Central Thai stylistic elements. This evolution has culminated in contemporary Sim Isan employing modern materials and construction methodologies, consequently generating enhanced stylistic diversification. Previous scholarship has demonstrated the complexity of stylistic origins, evolving from traditional Lan Chang temple forms inherited through Tai-Lao and Isan cultural groups across the Mekong River basin toward contemporary pursuits of regional identity and cultural authenticity within current social dynamics. Sim Isan represents one manifestation of this cultural creative process.

Keywords: Sim Isan, research status, architectural development, vernacular architecture, religious architecture

บทนำ

สิม เป็นคำที่มีความหมายอย่างเดียวกับโบสถ์หรือพระอุโบสถในภาคกลาง ซึ่งเป็นรูปเสียงที่กร่อนมาจากคำว่า สีม่า ซึ่งหมายถึงขอบเขตหรืออาณาเขตที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในกิจกรรมของสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนาหรือการงานของสงฆ์เรียกว่าสังฆกรรม สิมมี 3 ประเภท แบ่งตามลักษณะพื้นที่ตั้ง ได้แก่ **คามสีมา** คือสิมที่ทำในบ้าน **อัมพันตรสีมา** สิมที่ทำในป่า และ **อุทกุกเขปสีมา** หรือสิมน้ำ¹ สิมอีสานเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม-วัฒนธรรมของชาวอีสานมาอย่างยาวนาน การสร้างสิมอีสานไม่เพียงแต่สะท้อนถึงศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนาและสังคมของชุมชนด้วยการเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนในท้องถิ่น ในอดีตสิมอีสานได้รับอิทธิพลจากหลายวัฒนธรรม ได้แก่ อิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมจากล้านช้าง อิทธิพลจากอยุธยาและรัตนโกสินทร์ รวมถึงรูปแบบเชิงช่างจากกลุ่มช่างเวียงนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย และช่างพื้นบ้านอีสาน² ซึ่งสะท้อนผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมและลวดลายประดับตกแต่ง

นโยบายชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก่อให้เกิดการแพร่อิทธิพล “วัฒนธรรม” ไทยประเพณีภาคกลางไปยังท้องถิ่นในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม หนึ่งในนั้นคือ “โบสถ์ ก. ข. ค.” ที่รัฐไทยเป็นผู้ออกนโยบายให้แต่ละวัดสร้างโบสถ์ตามแบบที่ส่วนกลางกำหนด โดยมี จุดประสงค์เพื่อกำหนดรูปแบบการก่อสร้างโบสถ์หรือวิหารให้กับวัดทั่วประเทศ โดยทั้ง 3 รูปแบบมีลักษณะโดยรวมคล้ายกัน คือ มีลักษณะเป็นอาคารทรงเครื่อง ลายของแบบจั่ว มีผนังอาคารเป็นสีเหลืองพื้นผ้า และยึดรูปแบบศิลปกรรม ตามแบบแผนสถาปัตยกรรมไทยประเพณีภาคกลาง โดยมีพระพรหมพิจิตร (อุลามานนท์) เป็นผู้ออกแบบ ส่งผลให้อิทธิพลที่มาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทย ภาคกลางขยายตัวในวงกว้างสู่ภาคอีสาน ทำให้เกิดการก่อสร้างสิมรูปแบบ ภาคกลางขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา³ ช่วงเวลาดังกล่าวจึงถือเป็น จุดเปลี่ยนที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็น รูปแบบจากวัฒนธรรมในพื้นที่ สิมจึงเป็นศาสนาจารย์ประเภทหนึ่งที่ถูกทำลายลง อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด มีการรื้อถอนศาสนาจารย์ที่มีเอกลักษณ์พื้นถิ่น จำนวนมากเพื่อสร้างสิมขึ้นใหม่ตามนโยบายชาตินิยม และในยุคต่อมาสิมอีสาน เริ่มมีการปรับใช้รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพล จากภายนอกพื้นที่ภาคอีสานมากขึ้น ทั้งจากการเคลื่อนย้ายของผู้คนกลุ่มต่างๆ รวมถึงการก่อสร้างสิมอีสานอีกครั้งตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมศิลปากร และสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติที่มีการจัดทำแบบทั้งโบสถ์มาตรฐานและแบบมาตรฐานพุทธศาสนสถาน พระอุโบสถภาคอีสาน

ดังนั้น สิมอีสานจึงต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีรวมถึงการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม-วัฒนธรรมร่วมสมัย การศึกษาการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของ สิมในบริบทปัจจุบัน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจสถานการณ์ ของสถาปัตยกรรมสิมอีสานเพื่อทราบถึงทิศทางและแนวโน้มความสนใจผลงาน วิชาการ การเริ่มต้นการศึกษาเกี่ยวกับสิมอีสานจากการทบทวนผลงานทาง วิชาการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะเป็นฐานความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการศึกษาสถาปัตยกรรมสิมอีสานที่มีการศึกษาในเอกสารทาง วิชาการต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาสถานภาพของผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสถาปัตยกรรมประเภทลิมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2525-2567 โดยจำแนกกระบวนการทัศนในการศึกษาสถาปัตยกรรมลิมอีสาน รวมถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของลิมอีสาน

กรอบแนวคิดและขอบเขตการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาสถานภาพผลงานวิชาการการศึกษาลิมอีสาน เพื่อให้ทราบถึงทิศทางการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม ทั้งในขอบเขตด้านเนื้อหา ซึ่งครอบคลุมประเด็นเรื่องรูปแบบพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ และขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผ่านการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารทางวิชาการที่มีการเผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. 2525-2567 โดยคัดเลือกผลงานวิชาการแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาหลักอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน) ของประเทศไทย มีระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การรวบรวมและวิเคราะห์กระบวนการทัศนการศึกษา โดยดำเนินการรวบรวมกลุ่มตัวอย่างผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์โดยสืบค้นจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เอกสารออนไลน์ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ด้วยคำสำคัญ ได้แก่ ลิม ลิมอีสาน ศาสนสถาน ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์กระบวนการและสถานภาพของผลงานวิชาการที่เผยแพร่ในช่วงเวลาดังกล่าว
2. การทบทวนพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง โดยทบทวนและจัดระบบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของลิมอีสานที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลา ประกอบด้วย หนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ และฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อนำมาสรุปถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลิมอีสานในยุคสมัยต่าง ๆ

ตาราง 1 / Table 1

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะต้นข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
1	ลิมเก่าภาคอีสาน / วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2525 Old Sim of the Northeast / Wiboon Leesuwon, 1982		•				•					
2	จิตรกรรมฝาผนังลิมอีสาน / สมชาย นิลอาธิ, 2526 Sim Isan Murals / Somchai Nilathi, 1983		•									•
3	ลิมอีสาน / ไพโรจน์ สโมสร, 2530 Sim Isan / Pairoj Samosorn, 1987			•			•					
4	สถาปัตยกรรมในอีสาน / ธิตี เฮงรัมย์, 2530 Architecture in Isan / Dhiti Hengrasmee, 1987	•					•					
5	สมถะสถาปัตยกรรม / วิโรฒ ศรีสุโร, 2530 Simple Architecture / Wirot Srisuro, 1987	•					•					
6	ลิม / ไพโรจน์ สโมสร, 2530 Sim / Pairoj Samosorn, 1987	•					•					
7	การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพ ประเภทวัด: วัดในภาคอีสาน / อรศิริ ปาณินท์, วีระ อินพันทัง, ชูวิทย์ สุขฉายา, สาทิศ ชูแสง และเด่น วาสักศิริ, 2530 A Study for the Conservation and Development of Physical Tourist Attractions: Temples in the Northeastern Region/ Ornsiri Panin, Vira Inpuntung, Chuwit Suchaxaya, Sathit Choosaeng, and Den Wasiksiri, 1987	•										•
8	จุดเด่นในงานสถาปัตยกรรมอีสาน / อนุวิทย์ เจริญสกุล, 2530 The Significance of Northeast Region Architecture / Anuwit Charoensupkul, 1987	•					•					
9	ลิมพื้นถิ่นอีสานตอนกลาง / สุวิทย์ จิระมณี, 2533 Vernacular Sim in Middle Area of Northeastern Part of Thailand/ Suwit Jiramanee, 1990			•			•					

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาลิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะเด่นข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
10	ศาสนาอาคารในกาฬสินธุ์ / วิโรฒ ศรีสุโร และธาดา สุทธธิธรรม, 2534 Religious Buildings in Kalasin / Wirot Srisuro and Thada Sutthitham, 1991		•				•					
11	องค์ประกอบสถาปัตยกรรมอีสาน / อุทัยทอง จันทกรณ์, 2534 Isan Architectural Elements / Uthaitong Chantakorn, 1991		•				•					
12	รูปแบบลิ่มที่พบในจังหวัดหนองคาย / เผด็จ สุขเกษม, 2535 Types of Sim Found in Nong Khai Province/ Phadet Sukkasem, 1992				•		•					
13	การศึกษาสำรวจลักษณะและรูปแบบอาคารศาสนาในภาคอีสาน (เฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ด) / วิโรฒ ศรีสุโร, 2535 The Survey Study in Characteristics and Styles of Northeastern Religious Buildings (Roi Et Province) / Wirot Srisuro, 1992		•				•					
14	ลิ่มอีสาน / วิโรฒ ศรีสุโร, 2536 Sim Isan: Northeast Buddhist Holy Temples / Wirot Srisuro, 1993		•				•					
15	รายงานวิจัย เรื่อง ส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี / วิโรฒ ศรีสุโร, 2538 Research Report on the Components of Isan Architecture: A Case Study of Ubon Ratchathani Province / Wirot Srisuro, 1995					•	•					
16	การอนุรักษ์ลิ่ม (โบสถ์) รุ่งเก่าที่สุดในภาคอีสาน วัดกลางโคกคือ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ / ธาดา สุทธธิธรรม, 2541 Conservation of the Oldest Sim (Ordination Hall) in Northeastern Thailand: Wat Klang Khok Kho, Yang Talat District, Kalasin Province / Thada Sutthitham, 1998	•							•			

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาลิ่มอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษารายละเอียดเชิงข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
17	สิม (โบสถ์) เก่า วัดสุวรรณาวาส อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม / ธาดา สุทธิธรรม, 2542 Old Sim (Ordination Hall) of Wat Suwannawat, Kantharawichai District, Maha Sarakham Province / Thada Sutthitham, 1999	•					•					
18	การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ สิมพื้นบ้านอีสาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ / สิริภรณ์ สีหนันทวงศ์, 2543 A Study Proposing Concepts for the Conservation of Vernacular Sim Isan in the Northeastern Region / Siraporn Sihanantavong, 2000				•				•			
19	สิมพื้นถิ่นในเขตภาคอีสานตอนบน / วสันต์ ยอดอิม, 2545 Vernacular Sim in the Upper Northeastern Region / Wasant Yod-im, 2002				•		•					
20	สิมในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน กรณีศึกษาใน มุกดาหาร / ทรงยศ วีระทวีมาศ, 2547 Sim in the History and Culture of Isan: A Case Study in Mukdahan / Songyot Weerataweemat, 2004			•		•	•					
21	สิม: สถาปัตยกรรมอีสาน / สมใจ นิมเล็ก, 2549 Sim: Isan Architecture / Somjai Nimlek, 2006	•					•					
22	สภาพการอนุรักษ์อุโบสถพื้นถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์ / สมบัติ ประจัญสานต์, 2550 The State of Conservation of Vernacular Ubosot in Buriram Province / Sombat Prajonsant, 2007	•							•			
23	การศึกษาสิมอีสานสายวัฒนธรรมไท-ลาว ลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง เพื่อออกแบบสิมวัดหลวง เมืองอุบลราชธานี / ณรงฤทธิ์ ทองแสง, 2550 A Study of Isan Sims in Tai-Lao Culture around the Lower Mekhong Basin for Designing the Sim of Wat Luang, Ubon Ratchathani Province / Narongrit Thongsang, 2007				•		•					

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาสิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะเด่นข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
24	การออกแบบเพื่อความสบายในวิหารและสิม / วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, พิสิฐ สีหราช และสิทธิชัย อินสีเชียงใหม่, 2550 Design for Comfort in Vihara and Sim / Vitul Lieorungruang, Rawiwan Oranratmanee, Phisit Siharaj, and Sitthichai Inseechiangmai, 2007	•									•	
25	การศึกษาความหมายของแสงในสิมอีสาน / สาโรช พระวงศ์, 2551 A Study of the Meaning of Light in “Sim Isan” (Northeastern Buddhist Temples) / Xaroj Phrawong, 2008				•						•	
26	อัตลักษณ์ในส่วนตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมศาสนาในพื้นที่ไทยอีสาน กับ สปป.ลาว / ตึก แสนบุญ, 2553 Identity in the Decorations of Local Religious Constructions of the Isan Region of Thailand and Lao PDR / Tik Saenboon, 2010	•					•					
27	รูปแบบอุโบสถช่วง พ.ศ. 2484-2510 ในจังหวัดอุดรธานี: กรณีศึกษากลุ่มรูปแบบผสมอิทธิพลช่างญวนและพื้นถิ่น / ชวลิต อธิปัตย์กุล, 2553 Pibulsongkram’s Ordination Hall Standardization Plans / Chawalit Atipatayakul, 2010	•					•	•				
28	สิมอีสาน...จากวาทกรรมถึงบทวิเคราะห์: แผนผัง ที่ว่าง รูปด้าน รูปทรง และการดำรงอยู่ / ไรพัทธ์ ภูชีสส์ชวกรณ์, 2553 Isan Sim, from Discourse to Analysis: Architectural Plan, Space, Form, Mass, and Survival / Thaipat Puchidchawakorn, 2010	•							•			
29	รูปแบบสิมญวนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับพัฒนาการทางงานช่าง / ชวลิต อธิปัตย์กุล, 2557 Styles of Vietnamese Influenced Ordination Halls in Northeast Siam and the Development of the Artwork / Chawalit Atiopattavakul, 2014					•		•				

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาลิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
30	โบสถ์-วิหารแบบล้านช้าง ภาคสุร: รูปแบบ ลักษณะเฉพาะ พัฒนาการ และความเปลี่ยนแปลง / โรฟต์ย์ ภูชีสสุวรรณ, 2557 Ubosoth-Vihara of Lan Chang Architecture: Styles, Characteristics, Developments and Transformations / Taipat Puchitchawakorn, 2014	•						•				
31	การวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมลิมอีสานที่ได้รับอิทธิพลจากช่างญวน / ชาญวิทย์ สุขพร, 2558 Analysis Architecture Styles of Isan Sims Influenced by Vietnamese Craftsmen / Chanwit Sukporn, 2015	•					•					
32	ลิมรูปแบบฝีมือช่างญวน 161 หลัง กับช่วงเวลาหนึ่งในภาคอีสาน / ชวลิต อธิปัตย์กุล, 2558 Sim Structures in the Vietnamese Craftsmanship Style: 161 Buildings and a Particular Period in Northeastern Thailand / Chawalit Atipattayakul, 2015			•			•	•				
33	วัดธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี / สุพัตรา ทองกลม, 2558 Buddhist Monasteries of Dhammayuttika Nikaya in Ubon Ratchathani / Supattra Tongklom, 2015	•						•				
34	ความสัมพันธ์ระหว่างช่องเปิดต่อปริมาณแสงธรรมชาติภายในลิมอีสาน / ศุภโชค สนธิไชย และปิยะวรรณ ปิ่นแก้ว, 2559 A Relationship Study of Window Configurations on Daylighting in Isan Sim (Northeast Buddhist Holy Temples) / Supachoke Sonthichai and Piyawan Pinkaew, 2016	•								•		
35	ลิมเวียงจันทน์: รูปแบบ สุนทรียภาพและคติสัญลักษณ์ / คำสุข แก้ววงสาย, 2559 Vientiane-Sim: Form, Aesthetic, and Symbol / Khamsouk Keovongsay, 2016	•					•					
36	ลิมพื้นบ้านในจังหวัดยโสธร / พิมพ์พรรณ เชิดชู, 2560 Northeastern Thailand Local Ordination Hall (Sim) in Yasothon Province / Pimphan Cherdchu, 2017			•			•					

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาลิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะเด่นข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
37	วิกฤติมรดกวัฒนธรรม กรณีจิตรกรรมฝาผนังดั้งเดิมพุทธอุโบสถอีสาน / ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2561 Cultural Heritage Crisis: A Case Study of Traditional Murals in Isan Buddhist Ordination Halls / Supachai Singyabuth, 2018	•										•
38	พุทธศิลป์อีสาน: พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง ทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรม / ตึก แสนบุญ, 2562 Isan Buddhist Art: Developments and Transformations in Society, Politics, and Culture / Tik Saenboon, 2019	•						•				
39	แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการสิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม / สุนทรชัย ชอบนยศ, 2562 Guidelines for Collaborative Cultural Heritage Governance: A Case Study of Sim and Hoop Taem at Dong Bung Sub-District, Na Dun District, Maha Sarakham Province / Sunthonchai Choppyot, 2019	•										•
40	สภาพแสงสว่างในสิมโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย / วีรพัฒน์ หนองหารพิทักษ์ และยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล, 2562 Lighting Conditions in Ancient Sim Temples in Northeastern Thailand / Teeraphat Nongharnpitak and Yingsawad Chaiyakul, 2019	•									•	
41	อุโบสถวัดศาลาลอย: งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในพุทธสถาปัตยกรรม / ภาณี อินทร์เล็ก, 2562 Ubosoth Wat Sala Loi: The Modern Architecture in Buddhist Architecture / Paranee Inlek, 2019	•					•	•				

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาสิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
42	พระอุโบสถโคกเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรื่อง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ: การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและ จิตรกรรมฝาผนังในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น / ธัญพงศ์ สารรัตน์, 2562 Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Mueang District, Si Sa Ket: Study of Characters in Architecture and Wall Painting as a Source for Local History / Thanyapong Sararat, 2019	•										•
43	การเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรมของสิมวัดสุปัฏนารามและ อาสนวิหารแม่พระนิรมลเมืองอุบลราชธานี / ชัยยศ ศรีแก้ว และ ทรงยศ วีระทวีมาศ, 2563 Architectural Changes in Sim of Supattanaram Temple and the Cathedral of Mary Immaculate in Ubon Ratchathani / Chayes Srikaew and Songyot Weerataweemat, 2020	•						•				
44	อุปถัมภ์อีสาน: การจัดการของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม / อดุลย์ หลานวงศ์, พระมหาโยธิน โยธิโก และพระภานุวัฒน์ จันทาวตณฺเณ, 2563 Isan Painting: Community Management for Buddhist and Cultural Tourism / Phramaha Yothin Yodhiko, Phra Panuwat Chuntawatthano, and Adun Lanwong, 2020	•										•
45	รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถในจังหวัด นครราชสีมา / พระครูภัทรจิตตาภรณ์, พระมหาสุพร รุกขิตธมฺโม และพระยุทธนา อธิจิตโต, 2563 Model for Promoting Buddhist Art Conservation of Chapels in Nakhon Ratchasima Province / Phrakhru Puttharajitthaporn, Phramaha Suporn Rukkittadammo, and Phra Yutthana Athichitto, 2020	•							•			•
46	แสงธรรมชาติในสิมอีสาน กรณีศึกษาสิมในพื้นที่อีสานตอนบน / ปุนทริก สกุลมีศักดิ์ และยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล, 2564 Daylighting in Isaan Sim: Case Study Sim in the Upper Isaan / Puntalick Sakulmeesak and Yingsawad Chaivakul, 2021			•							•	

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาสิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาตามแนวทางการอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระเบิดข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
47	การวิเคราะห์ความงามลิมไม้ตามทฤษฎีจิตนิยมวัดเจริญ ทรงธรรม บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู / พระมนชัย ถาวโร, จรัส ลีกา และ สุวิน ทองปั้น, 2564 The Analysis of Beauty of Charoenthongtham Temple's Wooden Uposatha (Sim-mai) in Accordance with Idealistic Theories of the Donpor Village, Nongbuatai Sub-District, Sriboonruang District, Nongbualamphu Province / Phra Monchai Thavaro, Jaras Leeka, and Suwin Thongpan, 2021	•								•	•	
48	สถานภาพผลงานวิชาการการศึกษาลิมน้ำ (อุโบสถน้ำ) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ / อมฤต หมวดทอง, 2566 The Status of Academic Research on Sim Nam (Floating or Water Ubosot) in the Northeastern Region of Thailand / Amarit Moudthong, 2023	•					•		•			
49	การประเมินคุณภาพแสงสว่างและวิเคราะห์ค่าปริมาณความส่องสว่าง โดยใช้ โปรแกรม DIALUX กรณีศึกษา: ลิมญวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ / ศุภโชค สนธิไชย และธาริณี รามสูต, 2566 Evaluation of Quality Lighting and Illuminance Matrix Analysis Using DIALUX Program, A Case Study: Vietnamese Ordination Hall in Northeast Siam / Supachock Sonthichai and Tarinee Ramasoot, 2023	•								•		
50	รูปแบบการส่งเสริมอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ของ อุโบสถในจังหวัดร้อยเอ็ด / ประภาส แก้วเกตุพงษ์, วิเชียร แสนมี และจรัส สายจันเจียม, 2566 Model of Promotion and Conservation of Tourist Attractions in Buddhist Arts of the Ordination Hall in Roi Et Province / Prapas Kaewketpong, Wichian Sanmee, and Juree Saijunjam, 2023	•									•	

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาลิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

ตาราง 1 (ต่อ) / Table 1 (Continued)

ลำดับที่ No.	ผลงานวิชาการ / ผู้เขียน, ปีที่เผยแพร่ Academic work / Author, Year published	ประเภท ผลงานวิชาการ Types of academic work					สรุปเนื้อหาสาระของการศึกษา Content of the studies					
		บทความ (Article)	บทในหนังสือ (Book chapter)	หนังสือ (Book)	วิจัย, วิทยานิพนธ์ (Research, Thesis)	รายงานการวิจัย (Research report)	การศึกษารูปแบบ (Architectural styles study)	การศึกษาสกลช่างและอิทธิพลศิลปะ (Craft lineages and artistic influences study)	การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง (Development and transformation study)	การศึกษาด้านแนวทางอนุรักษ์ (Conservation-oriented study)	การศึกษาด้านภูมิปัญญาและวิธีการก่อสร้าง (Traditional wisdom and construction techniques)	การศึกษาระยะข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Study)
51	การวิเคราะห์โครงสร้างไม้ในสิมอีสาน จังหวัดร้อยเอ็ด / อรรถ ชมาฤกษ์, 2567 Timber Structure in Northeast Buddhist Ordination Halls: Roi - Et Province / Artt Chamarek, 2024	•									•	
52	งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในอุโบสถวัดป่าสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ในภาคอีสาน / ภาณี อินทร์เล็ก, 2567 Modern Architecture in the Ubosots of the Forest-dwelling Monastics in Phra Ajaan Mun Bhuridatta's Line in the Northeastern Thailand / Paranee Inlek, 2024	•							•			

ตาราง 1

ผลงานวิชาการเกี่ยวกับ
การศึกษาสิมอีสาน

Table 1

Academic works on
the studies of Sim Isan

จากการวิเคราะห์ผลงานวิชาการตามตาราง 1 (Table 1) พบว่า การศึกษา
สิมอีสานในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2525-2549 มีแนวโน้มการศึกษาด้านรูปแบบ
สถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ โดยมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์และจัดกลุ่มรูปแบบ
ของสิมอีสานจากการสำรวจและเก็บข้อมูลภาคสนามทั่วภาคอีสาน ควบคู่ไปกับการ
ศึกษาอิทธิพลที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบ ด้วยเหตุที่การศึกษา
เกี่ยวกับสิมอีสานที่ผ่านมายังขาดการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบงานวิชาการ
ในยุคนี้จึงเป็นคุณูปการที่ส่งผลให้การศึกษาในช่วงถัดมาสามารถขยาย
ขอบเขตการศึกษาสู่แนวทางเชิงลึกได้ กล่าวคือ ในช่วงหลังพุทธทศวรรษ 2550
การศึกษาได้ขยายพรมแดนสู่ประเด็นเชิงลึกมากขึ้น เช่น การศึกษาเชิง
ประวัติศาสตร์และการเปรียบเทียบเพื่อทำความเข้าใจความเชื่อมโยงทาง
วัฒนธรรมล้านช้างกับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม เช่น หลวงพระบาง
และเวียงจันทน์ ดังที่ปรากฏในงาน การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง
รูปแบบสถาปัตยกรรมของสิมอีสาน ของไพบุทธิ์ ภูชีสส์ชวกรณ์ (2554 และ
2557) และ ตี๊ก แสนบุญ (2553) ซึ่งนำไปสู่การอภิปรายเรื่องอัตลักษณ์เฉพาะ
ของรูปแบบสิมอีสาน ขณะเดียวกันก็มีการวิเคราะห์รูปแบบสกุลช่างที่ขยาย
ขอบเขตไปถึงอิทธิพลช่างญวน ดังจะเห็นได้จากงานของชวลิต อธิปัตยกุล
(2553, 2557 และ 2558) ที่จำแนกรูปแบบสิมพื้นถิ่นและสิมที่ผสมอิทธิพล
ช่างญวน อาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลานี้ แนวทางการศึกษามีความหลากหลาย
และพยายามขยายขอบเขตไปมากกว่าการศึกษาด้านกายภาพ เช่น การศึกษา
ทางด้านเทคโนโลยีอาคารเรื่องแสงธรรมชาติ การศึกษาพุทธศิลป์ในอุโบสถ
(จิตรกรรมฝาผนัง) และการศึกษาความหมายที่ปรากฏในองค์ประกอบทาง
สถาปัตยกรรม ตั้งแต่ช่วงพุทธทศวรรษ 2560 เป็นต้นมา การศึกษาได้เจาะลึก
ในประเด็นเฉพาะทาง โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีอาคารที่มีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ
และคุณภาพในรายละเอียดเพิ่มขึ้น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการออกแบบ
ร่วมสมัย เช่น การศึกษาสภาพแสงสว่างภายในสิม การศึกษาแสงธรรมชาติและ
การวิเคราะห์โครงสร้างไม้ นอกจากนี้ การศึกษายังขยายไปสู่มิติที่หลากหลาย
มีการวิเคราะห์รูปแบบสิมอีสานร่วมสมัยและการศึกษาข้ามศาสตร์โดยเฉพาะ
แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากคุณค่าทางสถาปัตยกรรม
และบทบาทของสิมที่ขยายตัวเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมของชุมชน
นอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งนำไปสู่การศึกษาในแนวทางการพัฒนา
และจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมในที่สุด

กระบวนการทัศน์ในการศึกษาสิมอีสาน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างผลงานวิชาการและกรอบแนวคิดของนักวิชาการที่เคยศึกษาสถานภาพการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคอีสานไว้ก่อนหน้านี้ ในบทความเรื่องสถานภาพผลงานวิชาการสาขาสถาปัตยกรรมในประเทศไทย⁴ การประเมินสถานภาพไทยศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม⁵ และสถานภาพผลงานวิชาการการศึกษาเรือนพื้นถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย⁶ สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า แนวทางในการศึกษาสิมอีสานประกอบด้วยแนวทางสำคัญ 3 ลักษณะ คือ (1) การศึกษาที่เน้นลักษณะเจาะจงพื้นที่ซึ่งมีทั้งแบบกรณีศึกษาเฉพาะแห่งหรือแบบเจาะจงจังหวัดโดยการคัดเลือกจากสิมที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นในพื้นที่ที่กำหนด (2) แนวทางที่ศึกษาภาพกว้างทั้งภูมิภาคโดยใช้กรอบด้านวัฒนธรรมเพื่อค้นหารูปแบบสถาปัตยกรรมและความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอิทธิพลจากศิลปะแบบล้านช้างซึ่งโดดเด่นในภูมิภาค กับความแตกต่างกันของสิมที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยภายในภูมิภาค อันเกิดจากการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มผู้คน และ (3) แนวทางที่เน้นกระบวนการทัศน์ในการคิด วิถีปฏิบัติ และที่มาของสิมอีสาน ซึ่งจากแนวทางเหล่านี้ สามารถจำแนกกระบวนการทัศน์ของการศึกษาสิมอีสานได้เป็น 6 กลุ่มหลัก ได้แก่

กลุ่มที่ 1 การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมสิมอีสาน เป็นแนวทางการศึกษาที่พบมากในช่วงต้นนับตั้งแต่พุทธทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา โดยเป็นการวิเคราะห์กายภาพและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเพื่อจำแนกความแตกต่างและเอกลักษณ์ของสิมแต่ละพื้นที่ รวมไปถึงคติความเชื่อในการวางตำแหน่งของสิม การศึกษาในช่วงนี้มักเป็นการถ่ายภาพ วาดลายเส้นสำรวจจริงวัดเพื่อจัดทำแบบสถาปัตยกรรมในภาพรวมระดับภูมิภาคหรือจังหวัด และได้มีการเผยแพร่ผลงานสู่ภายนอกจึงทำให้สิมอีสานเริ่มเป็นที่รู้จัก เช่น *สิมอีสาน* โดย วิโรฒ ศรีสุโร (2536) ที่ได้แบ่งรูปแบบสิมอีสานตามลักษณะดั้งเดิมและรูปแบบจากอิทธิพลจากส่วนกลางเป็น 4 แบบ คือ สิมพื้นบ้านบริสุทธีสิมพื้นบ้านประยุกต์ สิมพื้นบ้านผสมเมืองหลวง และสิมที่ลอกเลียนแบบเมืองหลวง, *สิมพื้นถิ่นอีสานตอนกลาง* โดย สุวิทย์ จิระมณี (2533), *สิมอีสานตอนบน* โดย วสันต์ ยอดอิม (2544) และในระยะหลังได้มีการศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมสิมอีสาน สกูลช่างญวน และ การศึกษาสถานภาพผลงานวิชาการการศึกษาสิมน้ำ (อุบิสถนน้ำ) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย อมฤต หมวดทอง (2566)

กลุ่มที่ 2 การศึกษาสกุลช่างและอิทธิพลทางด้านศิลปะสถาปัตยกรรม

นักวิชาการได้จัดกลุ่มสิมอีสานตามลักษณะเฉพาะด้านรูปแบบและสกุลช่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยจำแนกเป็นสิมพื้นถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านช้างในงานของตึก แสนบุญ (2553) เรื่อง *อัตลักษณ์ในส่วนตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมศาสนาพื้นถิ่นไทยอีสานกับสปป.ลาว* และสิมที่ผสมอิทธิพลช่างญวนหรือกลุ่มชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เช่น งานศึกษาของชวลิต อธิปัตยกุล (2557) เรื่อง *รูปแบบสิมญวนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับพัฒนาการทางงานช่าง ที่ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของสิมญวน การศึกษานี้ทำให้เห็นถึงภาพรวมของเส้นทางการสืบทอดฝีมือช่างญวนบนแผ่นดินอีสาน*

กลุ่มที่ 3 การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ผลงานวิชาการในกลุ่มนี้

มุ่งเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสิมอีสาน โดยพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลในแต่ละยุคสมัย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของเหตุการณ์สำคัญ เช่น การปกครองจากส่วนกลาง หรืออิทธิพลจากพระสงฆ์ที่ไปศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ⁷ ตัวอย่างผลงานการศึกษาในกลุ่มนี้ เช่น *โบสถ์-วิหารแบบล้านช้าง: รูปแบบ ลักษณะเฉพาะ พัฒนาการ และความเปลี่ยนแปลง* โดย ไรพัตย์ ภูชีสส์ขจรณ์ (2557), *“พุทธศิลป์อีสาน” พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม* โดย ตึก แสนบุญ (2562) เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 การศึกษาด้านแนวทางในการอนุรักษ์ เอกสารทางวิชาการที่ศึกษา

ในด้านนี้มีจำนวนน้อยมากได้แก่บทสรุปในภาพรวมในหนังสือ*สิมอีสาน*ได้กล่าวถึงการล่มสลายของสิมอีสานที่ถูกแทนที่ด้วยสิมแบบภาคกลางพร้อมทั้งอภิปรายทิศทางสู่อนาคตของสิมอีสาน⁸ *การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์สิมพื้นบ้านอีสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* โดย สิริภรณ์ สีहनันทวงศ์ พบว่าในการอนุรักษ์สิมอีสานพื้นบ้านจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งประชาชนที่อยู่ในพื้นที่จะต้องตระหนักและมีความเข้าใจถึงคุณค่าของสิมอีสานพื้นบ้าน⁹ *การศึกษาสภาพการอนุรักษ์อุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์* โดย สมบัติ ประจัญสถานต์ ได้จำแนกสภาพของอุโบสถ (หลังเก่า) เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่มีสภาพทรุดโทรมมากรอวันเสื่อมสภาพ โดยผู้ดูแลรักษาเห็นว่ามีขนาดเล็กไม่สามารถรองรับการใช้สอย จึงสร้างอุโบสถหลังใหม่ที่มีขนาดใหญ่กว่า ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นแบบอุโบสถภาคกลาง และกลุ่มที่มีสภาพชำรุดบางส่วนแต่ยังใช้ประกอบสังฆกรรมได้ ซึ่งช่างหรือผู้รับเหมาท้องถิ่นยังขาดความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ จึงทำให้การบูรณะซ่อมแซมนั้นอาจส่งผลกระทบทางลบ¹⁰

กลุ่มที่ 5 การศึกษาเทคโนโลยีอาคารและภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื้อหาส่วนใหญ่ มุ่งศึกษาเรื่องแสงธรรมชาติกับช่องเปิดภายในอาคาร และสภาวะน่าสบาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พลังงานและแนวทางการออกแบบที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบลิ้มร่วมสมัย เช่น สภาพแสงสว่างในสิมโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดย อธิพัฒน์ หนองหารพิทักษ์ และยิ่งสวัสดิ์ ไชยะกุล (2562), *ลิ้มกับสุนทรียศาสตร์ เรื่องแสง* โดย ศุภโชค สนธิไชย (2562), *การประเมินคุณภาพแสงสว่างและวิเคราะห์ค่าปริมาณความส่องสว่างโดยใช้โปรแกรม DIALUX กรณีศึกษา: สิมนวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* โดย ศุภโชค สนธิไชย และธารณี งามสุด (2566)

กลุ่มที่ 6 การศึกษาประเด็นข้ามศาสตร์ นอกเหนือจากเนื้อหาข้างต้น ยังมี ผลงานที่ศึกษาในลักษณะข้ามศาสตร์ เช่น ด้านปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ในงานวิจัยเรื่อง *การวิเคราะห์ความงามสิมไม้ตามทฤษฎีจิตนิยมวัดเจริญทรงธรรม บ้านดอนปอ ตำบลหนองบัวใต้ อำเภอสว่างวีรญาติ จังหวัดหนองบัวลำภู* โดย พระมนชัย ถาวโร, จรัส สีกา และสุวิน ทองปั้น (2564), *แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อสถาปัตยกรรมของสิมอีสาน* โดย ขอบ ดีสวนโคก, จุฬพวรรณภรณ์ ธนะแพทย์, นิติกร วิชมา, ศิโรรัตน์ ประศรี, พระมหาพิสิฐ วิสิฐฐปญโญ และประยูร แสงใส (2563) ประเด็นการศึกษา ประวัติศาสตร์เชิงลึกของท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยว การศึกษาอุปถัมภ์บนฝาผนังของสิมอีสานในพื้นที่ภาคอีสานตอนกลาง ซึ่งล้วนเน้นการทำความเข้าใจสภาพสังคม-วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนอีสาน

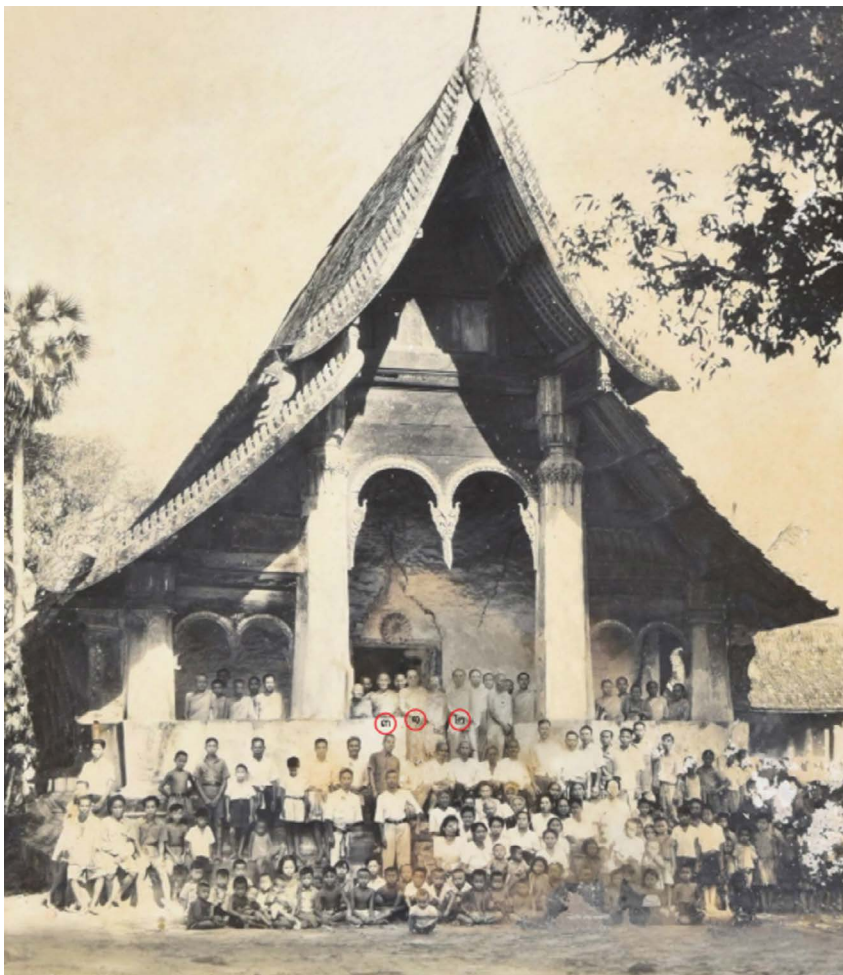
การทบทวนสถานการณ์การศึกษาสิมอีสานจากเอกสารทางวิชาการ นอกจากจะทำให้ทราบถึงทิศทางและแนวโน้มความสนใจในประเด็นต่างๆ แล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงช่องว่างทางการศึกษาอีกหลายประการที่สามารถขยายผลได้ในอนาคต ประการแรกคือการศึกษาเชิงลึกที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสิมอีสานร่วมสมัย ทั้งนี้เนื่องจากสิมอีสานที่ก่อสร้างในยุคหลังมีรูปแบบหลากหลายจากแนวคิดที่ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งทำให้นักวิชาการในระยะหลังได้เริ่มพยายามหาคำอธิบายถึงเหตุและปัจจัยเหล่านั้น การศึกษานี้ยังสามารถขยายไปสู่แนวทางการศึกษาที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น โดยเฉพาะทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจมุมมองผู้คนในชุมชน และการปรับตัวด้านสังคม-วัฒนธรรมของสิมอีสานให้ดียิ่งขึ้น ประการต่อมาจากการทบทวนผลงานวิจัยยังพบว่า การศึกษาด้านการบริหารจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมของอาคารประเภทนี้ยังมีจำนวนไม่มากนัก ประเด็นนี้ยิ่งทวีความสำคัญในสถานการณ์ปัจจุบันที่วัดหลายแห่งได้ปรับเปลี่ยนบทบาท

จากศาสนสถานเดิมและสถานที่พำนักของพระสงฆ์และสามเณรไปสู่การเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติธรรม ศูนย์กลางวัฒนธรรมชุมชน และขยายขอบเขตสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม¹¹ ปัจจัยแวดล้อมเหล่านี้ล้วนส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของสิมอีสาน จึงเป็นช่องว่างที่สามารถขยายขอบเขตการศึกษาไปมากกว่าการศึกษาเพียงด้านสถาปัตยกรรม เพื่อให้สิมที่มีคุณค่าสามารถดำรงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคได้ต่อไปท้ายที่สุด ประเด็นที่ยังขาดการศึกษาคือแนวทางและเทคนิควิธีการอนุรักษ์ โดยเฉพาะการบูรณะและซ่อมแซมสิมอีสานที่มีคุณค่า ทั้งที่ในปัจจุบันพบว่าสิมหลายแห่งมีสภาพที่ทรุดโทรม หรือได้รับการซ่อมแซมที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการอันเกิดจากความไม่เข้าใจในคุณค่าและวิธีการที่เหมาะสมซึ่งอาจส่งผลกระทบทางลบต่อตัวอาคารในระยะยาว¹²

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรมสิมอีสาน

จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ สามารถกล่าวได้ว่ารูปแบบ แนวคิด และปัจจัยที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงของสิมอีสานนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาพัฒนาการของสถาปัตยกรรมสิมอีสานจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมของศิลปะล้านช้างสู่ความเป็นสิมอีสานร่วมสมัยที่ไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบเดิม จากการทบทวนผลงานวิชาการระหว่าง พ.ศ. 2525-2567 จึงสามารถสรุปพัฒนาการดังกล่าวได้เป็น 5 ช่วงโดยมีรายละเอียด ดังนี้

ช่วงแรก **ยุคอีสานล้านช้าง** ซึ่งนับตั้งแต่การสร้างบ้านเมืองราว พ.ศ. 2322 เป็นต้นมา ศิลปะอีสานได้รับอิทธิพลจากศิลปะและวัฒนธรรมของงานช่างล้านช้าง ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมหลักในขณะนั้น เนื่องจากกลุ่มคนในพื้นที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และประเพณีร่วมกัน หัวเมืองอีสานในสมัยโบราณจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับหัวเมืองลาวอื่นที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้อิทธิพลจากล้านช้างหยั่งรากลึกและสืบทอดในพื้นที่ภาคอีสานและลาวเป็นระยะเวลายาวนาน คือแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์และระบบสมณศักดิ์ของอาณาจักรล้านช้างซึ่งกำหนดให้พระสงฆ์ในหัวเมืองอีสานต้องเดินทางไปศึกษาพระปริยัติธรรมที่นครเวียงจันทน์ ปัจจัยทั้งหมดนี้ได้ส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดรูปแบบทาง

ภาพ 1

ภาพถ่ายเก่าสิมวัดหลวง
อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

Fig 1

An old photograph of
the *sim* at Wat Luang,
Mueang District,
Ubon Ratchathani Province

ภาพ 1 / Fig 1

สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมพุทธศิลป์ ไม่ว่าจะเป็น อุโบสถ วิหาร พระธาตุ หรืออุโบสถมณฑป ด้วยเหตุนี้ กลุ่มสถาปัตยกรรมสกุลช่างหลวงและช่างพื้นเมืองแบบล้านช้างจึงปรากฏอยู่ตามวัดหัวเมืองสำคัญในอีสาน ตัวอย่างเช่น วัดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (Fig. 1) ซึ่งเป็นวัดแรกที่พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผง) เจ้าเมืองอุบลคนแรก ได้สร้างขึ้นพร้อมการตั้งเมือง พ.ศ. 2324 สถาปัตยกรรมดังกล่าวได้นำรูปแบบ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และวิธีการก่อสร้างที่ได้รับอิทธิพลหลักจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ (ศรีสัตตนาคนหุต) จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมในแบบ “สกุลช่างล้านช้าง”

ช่วงที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 3-4 (พ.ศ. 2367-2400) ราชสำนักกรุงเทพฯ ได้เข้ามามีอำนาจทางการเมืองการปกครองในพื้นที่ภาคอีสานอย่างเข้มข้นมากขึ้น โดยใช้กลไกควบคุมและส่งเสริมให้กลุ่มชนชั้นนำได้มีบทบาททางการเมือง กับกลุ่มคณะสงฆ์อีสานให้เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ และกลับมามีบทบาทในการปกครองคณะสงฆ์อีสาน¹³ ทำให้ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมแบบภาคกลางกลับมาด้วย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของลุ่ม เช่น การทำหลังคาซ้อนชั้นและการใช้รายละเอียดการตกแต่งแบบภาคกลาง แต่ขณะเดียวกันแต่ยังคงเหลือรูปแบบของอั้งผึ่ง (รวงผึ่ง) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของศิลปสถาปัตยกรรมอีสานไว้ เช่น สิมวัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (Fig. 2) ที่แสดงถึงการนำรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมแบบภาคกลางมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมในภาคอีสาน

ควบคู่ไปกับการรับอิทธิพลจากส่วนกลางได้เกิดการคลี่คลายด้านรูปแบบและโครงสร้างจากสกุลช่างล้านช้างไปสู่รูปแบบพื้นบ้าน กล่าวคือ สิมในภาคอีสานได้รับการปรับตัวให้เข้ากับ “บริบทของท้องถิ่น” มากขึ้น จากเดิมที่เคยมีขนาดใหญ่และมีการประดับตกแต่งแบบช่างหลวง ก็ถูกปรับให้มีขนาดเล็กลงเพื่อความเหมาะสมกับการใช้งานในพื้นที่ ทั้งยังสะท้อนอิสระในการคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานของวัสดุ วิธีการก่อสร้าง และฝีมือช่างในท้องถิ่น ออกมาในรูปแบบของลุ่มโปร่งหรือลุ่มโถง ที่มีความเรียบง่ายและตอบสนองเพียงพื้นที่ใช้สอยที่จำเป็น บางแห่งมีการเพิ่มหลังคาปีกนกโดยรอบซึ่งเป็นโครงสร้างเสาเฉลียงแยกออกจากโครงสร้างหลักเพื่อป้องกันฝนสาดฐานเอวชั้นที่ก่อด้วยอิฐดินดิบและฉาบด้วยปูนขาว รวมถึงมีการลดทอนรายละเอียดส่วนประดับที่เคยได้รับจากสกุลช่างล้านช้างลง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วง “ลุ่มแบบพื้นบ้านอีสาน” (Fig. 3)

ช่วงที่ 3 สมัยปลายรัชกาลที่ 4 ถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2401-2474) ได้ปรากฏข้อมูลการเข้ามาของกลุ่มชาวเวียดนาม (ชาวนวน) ในภาคอีสาน โดยกลุ่มแรกได้เข้ามาอาศัยในพื้นที่จังหวัดนครพนม ก่อนจะถูกจัดสรรพื้นที่ให้ย้ายไปอยู่ที่ตำบลหนองแสงเมื่อ พ.ศ. 2405 ซึ่งถือเป็นการรวมกลุ่มชาวเวียดนามให้เป็นกลุ่มก้อนชัดเจนมากขึ้น ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2428 หลังจากที่มิชชันนารีที่มีความชำนาญในการสร้างอาคารด้วยการก่ออิฐถือปูนเข้ามาในพื้นที่ ช่วงเวลานี้จึงมีการก่อสร้างลุ่มแบบฝีมือช่างนวนในภาคอีสานอย่างกว้างขวาง (Fig. 4) ทำให้เกิดการผสมผสานวิธีการก่อสร้างและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมเข้ากับรูปแบบลุ่มพื้นบ้านเดิม¹⁴ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคม อย่างที่ปรากฏในอาคารประเภทอื่น อาทิ อาคารสถาบันราชการและสถานศึกษาในภาคอีสาน โดยเฉพาะในพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำโขง

ภาพ 2

สิมวัดทุ่งศรีเมือง
อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

Fig 2

Sim at Wat Thung Sri
Mueang, Mueang District,
Ubon Ratchathani Province

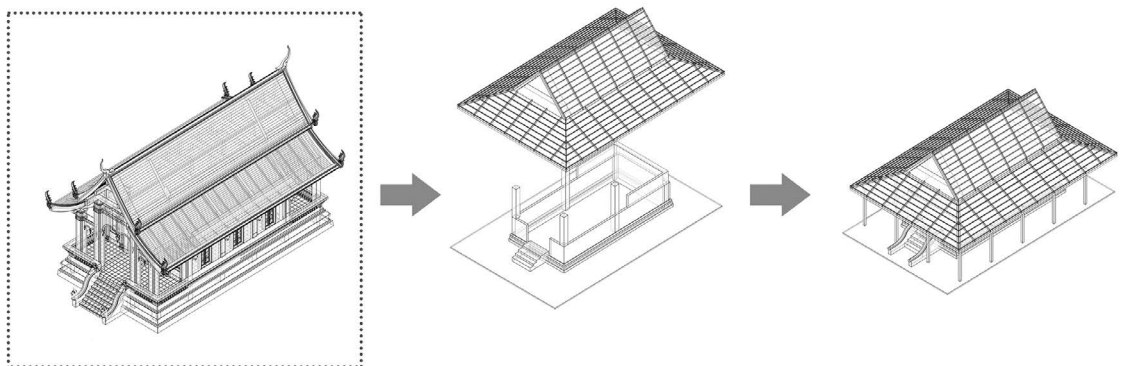
ภาพ 3

การคลี่คลายรูปแบบและ
โครงสร้างจากแบบล้านช้าง
ไปสู่แบบพื้นบ้านอีสาน

Fig 3

The transformation of
forms and structures
from the Lan Xang style to
the vernacular style of Isan

ภาพ 2 / Fig 3

ภาพ 3 / Fig 3

ภาพ 4 / Fig 4

ภาพ 4

สถาปัตยกรรมลัทธิอีสาน
ที่ได้รับอิทธิพลช่างญวน
วัดนราราม อำเภอหนองสูง
จังหวัดมุกดาหาร

Fig 4

Architectural style of
Sim Isan influenced by
style from
Vietnamese craftsmen,
Wat Norawaram,
Nong Sung District,
Mukdahan Province

ภาพ 5 / Fig 5

ภาพ 5

สถาปัตยกรรมลัทธิอีสาน
ผสมไทยภาคกลาง
วัดหลวง อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี

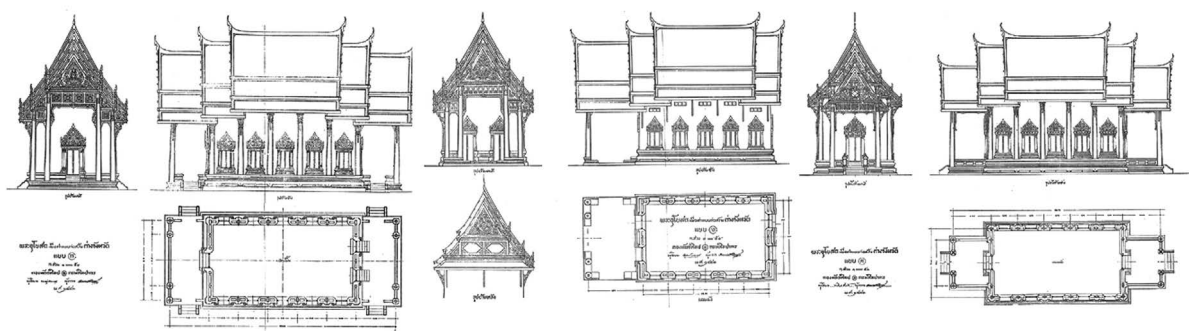
Fig 5

Architectural style of
Sim Isan mixed with style of
Central Thai, Wat Luang,
Mueang District,
Ubon Ratchathani Province

ต่อมา เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองในหัวเมืองอีสานทั้งหมดตามระบบเทศาภิบาล โดยช่วง พ.ศ. 2465-2468 ได้มีการรวมมณฑลต่าง ๆ ในอีสานเข้าเป็นภาค พร้อมกันนั้นคำว่าอีสานก็ได้ถูกผลิตสร้างขึ้นมาใช้ควบคู่กับวาทกรรมความเป็นไทยเพื่อลดทอนอำนาจความเป็นลาวล้านช้างในอีสานลง¹⁵ ปรากฎการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีความพยายามลอกเลียนแบบอย่างสถาปัตยกรรมของภาคกลางโดยนำคติองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการตกแต่งแบบไทยภาคกลางเข้ามาปรับใช้ เช่น การเปลี่ยนรูปทรงและสัดส่วนหลังคา และการเปลี่ยนเครื่องประดับสีหน้า (เครื่องประดับบริเวณหน้าจั่วอาคาร) ความนิยมในลักษณะไทยแบบสถาปัตยกรรมภาคกลางในช่วงเวลานี้อาจเป็นสาเหตุทางอ้อมที่กระตุ้นให้เกิดการรื้อถอนศาสนาคารที่มีเอกลักษณ์พื้นถิ่น เพื่อสร้างสิมรูปแบบอีสานผสมไทยภาคกลางขึ้นแทน (Fig. 5)

ช่วงที่ 4 ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475–2500) รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีมติให้คนในประเทศร่วมกันสร้างชาติภายใต้แนวคิดชาตินิยม โดยส่งเสริมความเป็นไทยที่อ้างอิงกับวัฒนธรรมจากส่วนกลางเป็นหลัก ซึ่งนโยบายดังกล่าวทำให้ความหลากหลายทางอัตลักษณ์วัฒนธรรมในท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งเคยอยู่ภายใต้สยามได้ถูกมองข้ามไป¹⁶ ในปี 2483 กรมศิลปากรได้ผลิตแบบโบสถ์มาตรฐานในฐานะแบบอย่างศิลปะสถาปัตยกรรมไทยแห่งชาติ ซึ่งนิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่าแบบโบสถ์มาตรฐานประเภท ก. ข. ค. (Fig. 6) และได้เผยแพร่แบบพิมพ์เขียวนี้ไปทั่วประเทศ โดยให้ทุกวัดสร้างตามแบบที่ทางรัฐบาลได้ออกแบบไว้ให้เลือกตามความเหมาะสม¹⁷

ปัจจัยสำคัญที่เร่งให้การใช้โบสถ์แบบมาตรฐานได้รับความนิยมมากขึ้น คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ระบุให้วัดมี 2 ประเภท ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาและสำนักสงฆ์ (วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา) ในการรับรู้ของชาวบ้านและพระสงฆ์ใน วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจะได้รับการรับรองว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์และมีศักดิ์สูงกว่าสำนักสงฆ์ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความพยายามที่จะขอพระราชทานวิสุงคามสีมาซึ่งตามข้อกำหนดจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างพัทธสีมาหรือสร้างพระอุโบสถ¹⁸ กระแสความต้องการดังกล่าวจึงส่งผลทำให้การใช้แบบโบสถ์มาตรฐานเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น นำไปสู่การรื้อถอนสิมอีสานรูปแบบเก่าเพื่อสร้างใหม่ตามแบบมาตรฐาน ส่งผลให้สิมอีสานรูปแบบดั้งเดิมมีจำนวนลดน้อยลงและสูญเสียเอกลักษณ์เฉพาะตัวไป

ภาพ 6 / Fig 6

ช่วงที่ 5 ยุคสมัยอีสานสมัยใหม่ (พ.ศ. 2501–2567) (Fig. 7) มีจุดเปลี่ยนสำคัญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา คือการนำคอนกรีตเสริมเหล็กมาประยุกต์ใช้ในอาคารทางพระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายมากขึ้น¹⁹ ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเริ่มต้นภายหลังการปฏิวัติใน พ.ศ. 2501 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การกิจด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานสำคัญ เช่น กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมศิลปากร และหน่วยงานท้องถิ่นอย่างเทศบาล ยุคนี้ยังถือได้ว่าเป็นช่วงที่รุ่งเรืองของแวดวงวิชาชีพด้านศิลปะสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เติบโตต่อเนื่อง ประกอบกับปัจจัยด้านการพัฒนาสังคมและความก้าวหน้าทางการสื่อสารที่ทำให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลต่อความนิยมในการสร้างศาสนาและงานช่างพุทธศิลป์ให้มีความหลากหลาย ทั้งในด้านการหียบยืม การเลียนแบบ รวมถึงการผสมผสานและพัฒนา อย่างไรก็ตาม การแสดงออกทางงานสถาปัตยกรรมสมัยนี้มักเป็นการผลิตซ้ำความเป็นไทยมากกว่าการสร้างสรรค์ในลักษณะศิลปะล้านช้าง²⁰

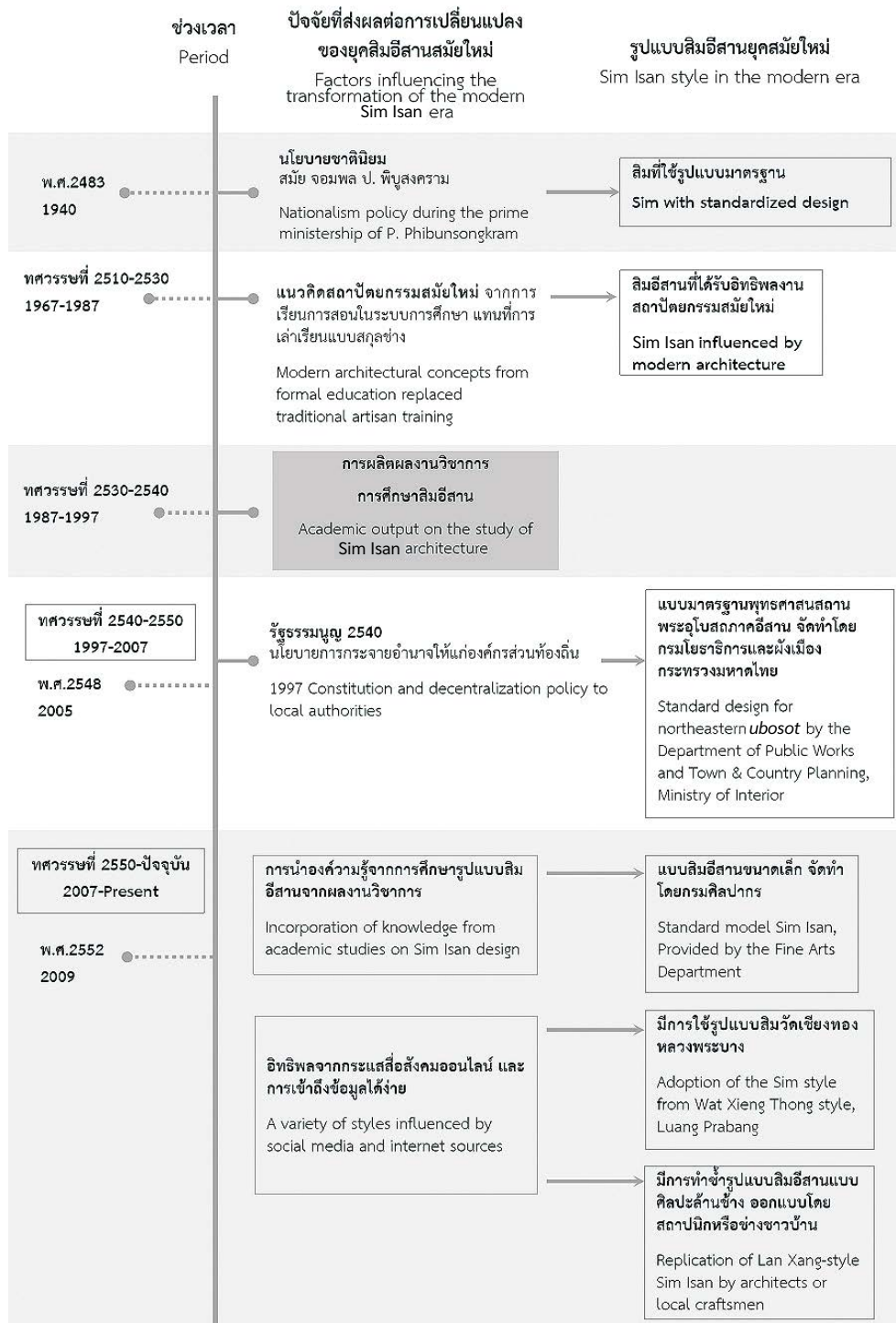
สำหรับรูปแบบสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานี้พบว่ามีความหลากหลายโดยส่วนใหญ่ มักได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาภาพถ่าย หนังสือตำราหรือจากการเดินทางไปดูงานตามแหล่งศิลปะสถาปัตยกรรมของวัดต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ การตัดสินใจเลือกรูปแบบสุดท้ายขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญคือรสนิยมของนายช่าง สมภาร คณะกรรมการวัด และเจ้าศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมภารได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในฐานะผู้ริเริ่มแนวคิดในออกแบบสร้างสรรค์ตามจินตนาการใหม่ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงปัจจุบันจึงพบสมัยอีสานสมัยใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ โดยทั่วไป ได้แก่ 1) สิมที่ใช้รูปแบบมาตรฐาน 2) สิมอีสานที่ได้รับอิทธิพลงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ 3) สิมอีสานที่สร้างขึ้นตามแนวคิดเชิงสัญลักษณ์ และ 4) สิมอีสานสมัยใหม่ที่สร้างในรูปแบบศิลปะล้านช้าง

ภาพ 6

แบบโบสถ์มาตรฐาน
แบบ ก. ข. ค.

Fig 6

Standard Ubosot
(ordination hall) design,
type A, B, C

ภาพ 7 / Fig 7

ภาพ 7

พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลิ้มอิสานระหว่าง พ.ศ. 2483 จนถึงปัจจุบัน

Fig 7

Development and changes in Sim Isan from 1940 (2483 BE) to present

สำหรับลัทธิอีสานสมัยใหม่รูปแบบแรกคือ **ลัทธิที่ใช้รูปแบบมาตรฐาน** มีจุดเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2483 เมื่อกรมศิลปากรได้มอบหมายให้พระพรหมพิจิตร นายช่างสถาปัตยกรรมไทยผู้เชี่ยวชาญที่สุดในขณะนั้น เป็นผู้ออกแบบพระอุโบสถมาตรฐาน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เพื่อให้เหมาะสมกับงบประมาณของวัด การออกแบบในครั้งนั้นเป็นที่รู้จักกันในเวลาต่อมาในชื่อ “พระอุโบสถมาตรฐานแบบ ก. ข. ค.” และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วหลังจากที่ได้แจกจ่ายไปทั่วประเทศ เนื่องจากใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ที่ได้รับคามนิยม อีกทั้งยังมีการตีพิมพ์เผยแพร่ทั่วไป จึงเป็นการโน้มน้าวและส่งเสริมให้วัดในแต่ละพื้นที่สร้างอาคารตามแบบมาตรฐานนี้²¹ กระทั่งกล่าวยังคงดำเนินเรื่อยมาดังที่ปรากฏว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำหนังสือ *เสนาสนะ* (Fig. 8) เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับวัดต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน²² ด้วยเหตุนี้ พระอุโบสถรูปแบบมาตรฐานจึงยังคงพบเห็นและมีการก่อสร้างจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการเผยแพร่ในวงกว้างทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างลัทธิอีสาน ตั้งแต่เจ้าอาวาสช่างรับเหมาก่อสร้างและญาติโยมผู้มีจิตศรัทธา สามารถได้เข้าถึงแบบก่อสร้างได้โดยง่าย

รูปแบบที่สองคือ **ลัทธิอีสานที่ได้รับอิทธิพลงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่** ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2510-2530 โดยเป็นผลจากพลวัตในแวดวงสถาปัตยกรรมในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมตะวันตกหลังจากที่ระบบการเรียนการสอนในวิชาชีพสถาปัตยกรรมได้เปลี่ยนจากการเรียนแบบสกุลช่างมาเป็นแบบตะวันตก สถาปนิกได้รับอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture)²³ (Fig. 9-10) เข้ามาปรับใช้ โดยมีเทคนิควิธี วัสดุ และวิธีการก่อสร้างสมัยใหม่ เช่น การใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และการใช้ชิ้นส่วนประดับตกแต่งที่ผลิตจากโรงงาน ในยุคนี้นักวิชาการและผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างสรรค์ผลงานมากขึ้น ตัวอย่างเช่น สิมวัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งออกแบบโดย วิโรฒ ศรีสุโร ผู้เป็นนักวิชาการคนสำคัญที่บุกเบิกการนำศิลปะและสถาปัตยกรรมอีสานแบบจารีตมาปรับใช้กับสังคมสมัยใหม่²⁴ ขณะเดียวกัน แนวคิดสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เน้นการใช้งานยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดของวัดป่าในอีสาน ซึ่งมักตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนและจำเป็นต้องมีการออกแบบอาคารให้ประโยชน์ได้หลากหลาย นอกเหนือจากการประกอบพิธีกรรมของสงฆ์เพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น สิมวัดหนองป่าพง ซึ่งเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ มีพระจำวัดอยู่จำนวนมาก และมีวัดสาขามากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงมีความต้องการโบสถ์ที่มีขนาดใหญ่รองรับพระสงฆ์ที่มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจำนวนมาก จึงออกแบบให้

ภาพ 8 / Fig 8

ภาพ 8

หนังสือเสนาสนะ
รวบรวมโดยฝ่ายออกแบบ
และก่อสร้าง
กองพุทธศาสนสถาน
สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ

Fig 8

The book “Senasana (Buddhist Monastery)”, compiled by the Design and Construction Division, Buddhist Monastery Department, National Office of Buddhism

พื้นโบสถ์ยกสูงเพื่อใช้พื้นที่ด้านล่างเป็นถังเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่สำหรับช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ ตัวอาคารยังได้รับการออกแบบโดยเน้นความเรียบง่าย ไม่มีส่วนประดับที่มีความฟุ่มเฟือย ตามแนวความคิดของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เจ้าอาวาสวัดในขณะนั้น

ภาพ 9-10

สิมอีสานที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่
วัดศาลาลอย อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา (บน)
และวัดหนองป่าพง
อำเภวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี (ล่าง)

Fig 9-10

Architectural styles of Sim Isan influenced by modern architecture
Wat Sala Loi,
Mueang District,
Nakhon Ratchasima
Province (top) and Wat
Nong Pah Pong, Warin
Chamrap District, Ubon
Ratchathani Province
(below)

ภาพ 9-10 / Fig 9-10

ภาพ 11 / Fig 11

รูปแบบที่สามคือ **ลิมอีสานที่สร้างขึ้นตามแนวคิดเชิงสัญลักษณ์** ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการแสดงถึงการตีความสัจธรรมคำสอนผ่านการสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นการสื่อความหมายของภาพแทนแนวคิดเฉพาะหรือแรงบันดาลใจบางประการ และในบางครั้งก็เป็นการเน้นย้ำถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและจิตสำนึกด้านสภาพแวดล้อม ตัวอย่างเช่น แนวคิดการออกแบบสร้างอุโบสถวัดป่ามหาเจดีย์แก้ว (วัดล้านขวด) จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีการนำขวดซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้มาใช้ในการก่อสร้าง (Fig. 11) ในขณะที่บางแห่งเลือกใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น อุโบสถโคเทียมเกวียน วัดบ้านสร้างเรือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งสร้างขึ้นในรูปลักษณะของวัวเทียมเกวียน ด้วยแนวคิดที่ว่าในปัจจุบันนั้นหาเกวียนได้ยาก จึงได้จัดสร้างขึ้นให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เกวียนในสมัยก่อน อีกทั้งคติการประดับรูปเทวดาถือพระขรรค์นั่งแท่นยังเปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์แทนตัวผู้อุปถัมภ์การสร้างในการปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา²⁶ (Fig. 12) นอกจากนี้ยังมีการนำสัญลักษณ์สำคัญของพระพุทธศาสนามาใช้ เช่น อุโบสถกลางน้ำ วัดสันติวนาราม จังหวัดอุดรธานี ที่นำรูปทรงของดอกบัวมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ (Fig. 13)

ภาพ 11

อุโบสถวัดป่ามหาเจดีย์แก้ว
หรือวัดล้านขวด
อำเภอขุนหาญ
จังหวัดศรีสะเกษ

Fig 11

Ubosot,
Wat Pa Maha Chedi Kaew
or The Temple of a Million
Bottles, Khun Han District,
Sisaket Province

ภาพ 12

อุโบสถโคเทียมเกวียน
วัดบ้านสร้างเรือง
อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ

Fig 12

*Ubosot Kho Thiam Kwian,
Wat Ban Sang Rueang,
Mueang District,
Sisaket Province*

ภาพ 12 / Fig 12

ภาพ 13 / Fig 13

ภาพ 13

อุโบสถวัดสันติวนาราม
อำเภอหนองหาน
จังหวัดอุดรธานี

Fig 13

*Ubosot, Wat Santiwanaram,
Nong Han District,
Udon Thani Province*

รูปแบบที่สี่คือ **ลิมอีสานสมัยใหม่ที่สร้างในรูปแบบศิลปะล้านช้าง** ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับแรงผลักดันจากบริบททางการเมืองและสังคม โดยมีจุดเริ่มต้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่ให้อำนาจท้องถิ่นในด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น²⁷ นโยบายดังกล่าวทำให้กระแสแนวคิดท้องถิ่นนิยมส่งผลให้เกิดการค้นหาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของแต่ละภูมิภาคอย่างกว้างขวาง ดังเห็นได้จากการจัดประกวดแบบแนวความคิดเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2542 อันสืบเนื่องมาจาก “ปีแห่งการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น” ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง การเผยแพร่ผลงานวิชาการและสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับลิมอีสานก็ได้มุ่งเน้นให้สังคมเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของลิมดั้งเดิม ซึ่งในขณะนั้น สถานการณ์ของลิมอีสานจำนวนมากถูกรื้อถอนและแทนที่ด้วยอุโบสถแบบภาคกลาง

ความตระหนักถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้นำไปสู่ความเคลื่อนไหวระดับประเทศ โดยหน่วยงานราชการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญเริ่มจากในปี 2548 กรมโยธาธิการและผังเมืองได้จัดทำและเผยแพร่โครงการแบบอาคารศาสนาเพื่อประชาชน ซึ่งมีแบบมาตรฐานพุทธศาสนสถาน พระอุโบสถภาคอีสานที่ออกแบบให้เป็นลิมอีสานที่มีการใช้วิธีการก่อสร้างสมัยใหม่และลดทอนรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมจากแบบแผนศิลปะล้านช้างเพื่อให้สอดคล้องกับกรรมวิธีการก่อสร้างในปัจจุบัน (Fig. 14-15) อันเป็นการสะท้อนอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาเดียวกัน สำนักงานพระพุทธศาสนา ก็ยังคงมีการจัดทำแบบพระอุโบสถมาตรฐานในลักษณะสถาปัตยกรรมไทยแบบภาคกลางควบคู่กันไป แสดงให้เห็นว่า แนวคิดทางสถาปัตยกรรมลิมอีสานยังคงได้รับอิทธิพลบางประการจากส่วนกลางผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาอยู่ ต่อมาในปี 2552 สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร²⁸ ก็ได้ดำเนินการจัดทำแบบ แบบลิมอีสานขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยจัดทำรูปแบบพร้อมประมาณราคาก่อสร้าง ในขณะเดียวกันก็มีการให้บริการออกแบบและจัดทำแบบก่อสร้างให้เหมาะสม เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการก่อสร้างอาคารทางพุทธศาสนาตามลักษณะท้องถิ่น

ภาพ 14 / Fig 14

ภาพ 14

แบบมาตรฐาน
พุทธศาสนสถาน 1
โดยกรมโยธาธิการและ
ผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

Fig 14

Standard Buddhist
Temple Design 1 by
the Department of Public
Works and Town & Country
Planning, Ministry of Interior

ภาพ 15 / Fig 15

ภาพ 15

ตัวอย่างสิมอีสานที่สร้าง
ตามแบบมาตรฐาน
พระอุโบสถภาคอีสานของ
กรมโยธาธิการและผังเมือง

Fig 15

Example of a Sim Isan
built according to
the standard design of
ubosot (ordination hall)
for Northeast region by
the Department of Public
Works and Town & City
Planning

ภาพ 16

สิมวัดปานานาชาติ
อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี

Fig 16

Sim, Wat Pah Nanachat
(The International Forest
Monastery), Warin
Chamrap District,
Ubon Ratchathani Province

ภาพ 16 / Fig 16

ความเคลื่อนไหวในระดับประเทศของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตระหนักถึง
อัตลักษณ์ท้องถิ่นได้กลายเป็นกระแสความสนใจในการนำรูปแบบสิมอีสานที่
มีความเป็นท้องถิ่นที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมหลักของภูมิภาคอย่างกว้างขวาง
โดยเลือกใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างสมัยใหม่ หากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า
นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2540 มีแนวโน้มความสนใจในการกลับไปหาตัวตน
ศิลปะล้านช้างอีกครั้ง โดยผ่านการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทย
อีสาน-ลาวล้านช้าง ตัวอย่างเช่น สิมวัดปานานาชาติ อำเภอวารินชำราบ จังหวัด
อุบลราชธานี (Fig. 16) รวมถึงมีการนำรูปแบบศิลปะเชิงช่างหลวงพระบาง

ภาพ 17

สิมวัดวังคำ อำเภอเขาวง
จังหวัดกาฬสินธุ์

Fig 17

*Sim, Wat Wang Kham,
Khao Wong District,
Kalasin Province*

ภาพ 17 / Fig 17

โดยเฉพาะการถอดแบบอย่างหรือจำลองแนวคิดรูปแบบวิหารวัดเชียงทอง (Fig. 17) มาสร้างในหลายพื้นที่เช่น วัดสิรินธรวรารามภูพร้าว จังหวัดอุบลราชธานี, วัดวังคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ และวัดป่าสักดาราาม จังหวัดร้อยเอ็ด ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นได้จากการทำงานของกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มช่าง และสถาปนิก ผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเลือกรูปแบบ มีส่วนร่วมในขั้นตอนการออกแบบ การก่อสร้าง และเป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของสิมอีสาน รูปแบบล้านช้างในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงทำให้มีการสร้างสิมรูปแบบดังกล่าวขึ้นหลายแห่งในภาคอีสาน

บทสรุปการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมลิมในภาคอีสาน

บทสรุปสถานภาพผลงานวิชาการที่เกี่ยวกับการศึกษาลิมอีสานได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างองค์ความรู้กับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบลิม โดยมีแนวโน้มการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ในภาพรวมช่วงแรก การศึกษามุ่งเน้นในด้านประวัติศาสตร์และตัวสถาปัตยกรรมโดยตรงโดยให้ความสำคัญกับการบันทึกสภาพและรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของลิมอีสาน รวมถึงการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการก่อสร้างและศิลปกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบลิมอีสานที่อยู่ในช่วงพัฒนาการที่ 1-4 (ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 23 ถึง พ.ศ. 2500) ขณะที่ผลงานวิชาการในช่วงหลังได้ขยายขอบเขตไปสู่การศึกษาเชิงสังคม-วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมร่วมสมัยจากการศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลิมอีสานยังพบว่า มีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้ง ปัจจัยด้านรูปแบบ วัสดุ และวิธีการก่อสร้าง รวมถึงด้านการเมืองและนโยบายของรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลิมอีสานมีการปรับตัวไปตามปัจจัยแวดล้อมและความต้องการที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้การสร้างสรรค์ลิมอีสานเป็นมากกว่าการตอบสนองประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานสำหรับกิจของสงฆ์ แต่เกี่ยวข้องกับความต้องการจากบุคคลากรต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการดำเนินโครงการอีกด้วย

นอกจากนี้ จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการยังชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของคตินิยมในการกลับไปแสวงหาตัวตนผ่านอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบศิลปะล้านช้างอีกครั้ง จนเกิดการสร้างลิมในรูปแบบดังกล่าวขึ้นหลายแห่ง ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าผลงานวิชาการที่นักวิชาการได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลไว้ มีส่วนสำคัญในการทำให้คนภายนอกตระหนักเห็นถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ตัวตนของสถาปัตยกรรมลิมอีสาน และนำองค์ความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานลิมอีสานร่วมสมัย ขณะเดียวกัน การศึกษาผลงานทางวิชาการยังได้ขยายพรหมแดนของคำว่า “อีสาน” ให้กว้างขึ้น จากเดิมที่เป็นเพียงเส้นภูมิรัฐศาสตร์ของภาคอีสานในประเทศไทย ให้กลายเป็นขอบเขตทางวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานและปรับตัวจากปัจจัยภายนอกพื้นที่ที่ซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมลิมที่เปลี่ยนจากรูปแบบดั้งเดิมของศิลปะล้านช้าง สู่รูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมอาณานิคมหรือลิมอีสานที่ได้รับอิทธิพลข้างฉนวน และรูปแบบที่ผสมผสานกับไทยภาคกลาง จนกระทั่งเข้าสู่ยุคลิมอีสานสมัยใหม่ที่ใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งทำให้เกิดความหลากหลาย

ด้านรูปแบบและทำให้ปัจจัยทางวัฒนธรรมกลายเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ผลงานทางวิชาการที่ผ่านมาจึงได้เผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของที่มาด้านรูปแบบที่พัฒนามาจากการสืบทอดรูปแบบลัทธิล้านช้างผ่านกลุ่มวัฒนธรรมหลักของไทยและชาวอีสานจากพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำโขงสู่การแสวงหาอัตลักษณ์และตัวตนของพื้นที่อีสานผ่านพลวัตของสังคมปัจจุบัน โดยมีอีสานเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จำนวนผลงานที่ศึกษาเกี่ยวกับลัทธิอีสานได้แสดงให้เห็นถึงความสนใจและการให้ความสำคัญกับอาคารประเภทนี้ การศึกษามีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทั้งด้านกระบวนการทฤษฎี และรูปแบบและพัฒนาการตั้งแต่การบันทึกรูปแบบดั้งเดิมไปจนถึงการศึกษาปัจจัยทางสังคม-วัฒนธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและชุมชน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของลัทธิอีสาน อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมร่วมสมัยที่ลัทธิไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่อันเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม เทคโนโลยี และกระแสนิยมในการรักษาและสืบสานอัตลักษณ์ จึงกลายเป็นความท้าทายใหม่สำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป ประเด็นเรื่องการหาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าเดิมกับการตอบสนองต่อความต้องการใหม่ ๆ ของชุมชน ผ่านการอนุรักษ์รูปแบบ ที่มีการใช้งานในปัจจุบัน และการสร้างสรรค์ลัทธิในรูปแบบใหม่ที่ยังคงอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน จะเป็นแนวทางสำหรับต่อยอดการศึกษาในอนาคต โดยเฉพาะการศึกษาในลักษณะข้ามศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจพลวัตทางสังคม-วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความหลากหลายของสถาปัตยกรรมลัทธิอีสานในสถานการณ์ปัจจุบันได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “พลวัต
สิมอีสานร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบสถาปัตยกรรม
ล้านช้าง” หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัย
แห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2568

Acknowledgment

This article is part of a thesis entitled “Dynamism of Contemporary
Sim Isan (Ordination Hall) influenced by Lan Xang architectural
style,” for the Master of Architecture Program at the Faculty of
Architecture, Khon Kaen University, Thailand. This project is
funded by the National Research Council of Thailand (NRCT) in
2025 fiscal year.

Notes

- 1 Wiroj Srisuro, **Si mō'ī sǎn [Isan Sim Northeast Buddhist Holy Temples]** (Bangkok: Meka Press Public Company Limited, 1993), 69.
- 2 Tick Saenbun, “Atta ta lak nai sūan tok tǣng 'ong pra kōp sathāpattayakam sāt sa nā khān phūn thīn Thai 'Īsān kap Sō Pō Pō. Lǎo [Identity in the Decorations of Local Religious Constructions of the Isaan Region of Thailand and Lao PDR],” **Built Environment Inquiry – BEI, Faculty of Architecture, Khon Kaen University** 9, 1 (June-November 2010): 45-60.
- 3 Samian Aree [pseud.], **Tamnān bōt Kō. Khō. Khō. chātniyom nai sinlapakam Thai praphēnī phāk klāng [The Legend of “Temple Hall A. B. C.” Nationalism in Traditional Thai Art of Central Thailand]**, Accessed February 14, 2025, Available from https://www.silpa-mag.com/history/article_90568.
- 4 Vimolsiddhi Horayangkura and others, **Rāingān kānwičhai sathānaphāp phonngān thāng wichākān sākā sathāpattayakam nai prathēt Thai [Research Report on the Status of Academic Outputs in Architecture in Thailand]** (Bangkok: National Research Council of Thailand, 2001).
- 5 Ornsiri Panin and others, **Rāingān phon kānwičhai chabap sombūn khōngkān pramōen sathānaphāp Thai sūksā sākā sathāpattayakam sinlapakam hatthakam**

[The Evaluation of the State of Thai Studies in Architecture, Art and Crafts, Final Report] (Bangkok: Thailand Science Research and Innovation, 2008).

- 6 Thanit Satiennam and Nopadon Thungsakul, “Sa thā na phāp phon ngān wī chā kǎn kǎn sūksā sūn phūn thīn nai phāk ta wan 'ōk chāng nūa khōng prathēt Thai [The Status of Academic Outputs in Vernacular House Study in the Northeast of Thailand],” **Built Environment Inquiry – BEI, Faculty of Architecture, Khon Kaen University** 15, 1 (January-June 2016): 59-75.
- 7 Wiroj Srisuro, **Si mō'ī sǎn**, 425.
- 8 Ibid., 425-429.
- 9 Siraporn Sihanantavong, “Kānsūksā phūa sanōe nǎo khwām khīn nai kǎn'anurak Si mō phūn bān nai phāk tawan'ōk chāng nūa [A Study for Concept in Conservation of “SIM” in the Northeast of Thailand],” (Master's Thesis, Chulalongkorn University, 2000).
- 10 Sombat Prajongsant, “Saphāp kǎn'anurak'ubōsot phūnthīn chāngwat Burīram [Condition of Conservation of Local Chapels Burīram Province],” **Journal of Local Research and Innovation, Buriram Rajabhat University** 2, 1 (January-June 2007): 81-88.
- 11 Waree Soktai and others, “Wat: lǣng kǎnriānrū thāng phraphutthasātsanā [Temple: Buddhist Learning Center],” **Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences** 3, 2 (July-December 2022): 68-77.
- 12 Siraporn Sihanantavong, “Kānsūksā phūa sanōe nǎo khwām khīn nai kǎn'anurak Si mō phūn bān nai phāk tawan'ōk chāng nūa,” 3.
- 13 Tick Saenbun, “Phutthasin 'Īsān phatthanākān lǎe khwām plīan plǣng thāng sang khom kǎn mǔang lǎe watthanatham [Isan Buddhist Art: Social, Political and Cultural Developments and Changes],” **Culture Magazine Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture** 58, 3 (July-September 2019): 121.
- 14 Taipat Puchitchawakorn, “Bōt-wihān bǎep Lān Chāng phāk sarup: rūpbǎep laksana chaphō phatthanākān lǎe khwām plīanplǣng [Ubosoth-Vihara of Lan Chang Architecture: Styles, Characteristics, Developments and Transformations],” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 11 (September-December 2014): 298.

- 15 Tick Saenbun, "Phutthasin 'Isān phatthanākān lāe khwām plian plāeng thāng sang khom kām mǔang lāe watthanatham," 121.
- 16 Winyu Andruga and others, **Rāingān wīchai chabap sombūn khroṅkān kānsāng san 'ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: sathāpattayakam Thai samai mai phāi tai lōkāphiwat lāe thōngthinphiwat [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Modern Thai Architecture under Globalization and Localization, Final Report]** (Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015), 2-17.
- 17 Chawalit Atipatayakul, "Rūpbāp Simō Yūan nai khēt phāk tawan'ōk chiāngnūa kap phatthanākān thāng ngān chāng [Styles of Vietnamese Influenced Ordination Halls in Northeast Siam and the Development of the Artwork]," **Damrong Journal of the Faculty of Archaeology Silpakorn University** 13, 2 (July-December 2014): 155-156.
- 18 Songyot Weerataweemat, **Rāingān kānwīchai rūang Si mō nai prawatsāt lāe watthanatham 'Isān kō ra nī sūk sā nai Mukdāhān [Research Report on Ordination Hall (Sim) in the History and Culture of Northeast Thailand: A Case Study in Mukdahan]** (Khon Kaen: Faculty of Architecture, Khon Kaen University, 2004), 11.
- 19 Paranee Inlek, "Ngān sathāpattayakam samai mai nai 'ubōsot watpā sāl Phra 'Ā chā Man Phūrithattō naiphāk 'Isān [Modern Architecture in the Ubosots of the Forest-Dwelling Monastics in Phra Ajaan Mun Bhuridatta's Line in the Northeastern Thailand]," **Damrong Journal of the Faculty of Archaeology Silpakorn University** 23, 1 (January-June 2024): 79.
- 20 Tick Saenbun, "Phutthasin 'Isān phatthanākān lāe khwām plian plāeng thāng sang khom kām mǔang lāe watthanatham," 125.
- 21 Chatri Prakitnonthakan, **Phra Phrom Phičhit kap ngān sathāpattayakam Thai mai nai rabōp prachāthiptai (čhop) [Phra Phrombhichitr and the New Thai Architecture in the Democracy Regime (final installment)]**, Accessed July 18, 2024, Available from https://www.matichonweekly.com/column/article_514290.
- 22 The book does not indicate its publication year. However, it may be inferred that the publication year is 2005 (2548 B.E.) as an earlier section of the book, titled "Temples and Essential Construction Regulations", mentions the year 2005 as the present year. Buddhist Monastery Department, National Office of Buddhism, **Sēnāsana [Buddhist Monastery]** (Bangkok: National Office of Buddhism Press), 4.
- 23 Paranee Inlek, "Ngān sathāpattayakam samai mai nai 'ubōsot watpā sāl Phra 'Ā chā Man Phūrithattō naiphāk 'Isān," 69.
- 24 Tick Saenbun, "Phutthasin 'Isān phatthanākān lāe khwām plian plāeng thāng sang khom kām mǔang lāe watthanatham," 125.
- 25 Paranee Inlek, "Ngān sathāpattayakam samai mai nai 'ubōsot watpā sāl Phra 'Ā chā Man Phūrithattō naiphāk 'Isān," 86-90.
- 26 Thanyapong Sararat, "Phra 'ubōsot khō thām kwān wat Bān sāng rūang' amphōe Mǔang čhangwat Sīsakēt: kām sūk sāl lak sa na thāng sathāpattayakam lāe čhitthakam fā pha nang nai thā na pen lak thām thāng prawatsāt thōng thin [Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Mueang District, Si Sa Ket: Study of Characters in Architecture and Wall Painting as a Source for Local History]," **Journal of Human and Society, Sisaket Rajabhat University** 3, 2 (July-December 2019): 10.
- 27 Wuttisan Tanchai, **Kān kračhāi 'am nāt lāe prachāthiptai nai prathēt Thai [Decentralization and Democracy in Thailand]** (Bangkok: King Prajadhipok's Institute, 2014), 62-63.
- 28 Chawalit Atipatayakul, "Rūpbāp Simō Yūan nai khēt phāk tawan'ōk chiāngnūa kap phatthanākān thāng ngān chāng [The Style of Vietnamese Ordination Hall in the Northeast with Technician by Work]," **Academic Journal of Home of Proudness (AJHP)** 1, 1 (January-December 2013): 21.

Bibliography

- Chatri Prakitnonthakan. **Phra Phrom Phičhit kap ngān sathāpattayakam Thai mai nai rabōp prachāthiptai (čhop) [Phra Phrombhichitr and the New Thai Architecture in the Democracy Regime (final installment)]**. Accessed July 18, 2024. Available from https://www.matichonweekly.com/column/article_514290.
- Chawalit Atipatayakul. "Rūpbāp simō Yūan nai khēt phāk tawan'ōk chiāngnūa kap phatthanākān thāng ngān chāng [Styles of Vietnamese Influenced Ordination Halls in Northeast Siam and the Development of the Artwork]." **Damrong Journal of the Faculty of Archaeology Silpakorn University** 13, 2 (July-December 2014): 147-182.
- _____. "Rūpbāp Simō Yūan nai khēt phāk tawan'ōk chiāngnūa kap phatthanākān thāng ngān chāng [The Style of

Vietnamese Ordination Hall in the Northeast with Technician by Work].” **Academic Journal of Home of Proudness (AJHP)** 1, 1 (January-December 2013): 1-30.

Ornsiri Panin, Vira Inpuntung, Chaiyasit Dankittikul, and Manop Isaradej. **Rāṅgān phon kānwičhai chabap sombūn khroṅkān pramāen sathānaphāp Thai suksā sākā sathāpattayakam sinlapakam hatthakam [The Evaluation of the State of Thai Studies in Architecture, Art and Crafts, Final Report]**. Bangkok: Thailand Science Research and Innovation, 2008.

Paranee Inlek. “Ngān sathāpattayakam samai mai nai ‘ubōsot watpā sāl Phra ‘Ā čhā Man Phūrithattō naiphāk ‘Īsān [Modern Architecture in the Ubosots of the Forest-Dwelling Monastics in Phra Ajaan Mun Bhuridatta’s Line in the Northeastern Thailand].” **Damrong Journal of the Faculty of Archaeology Silpakorn University** 23, 1 (January-June 2024): 65-95.

Samian Aree [pseud.]. **Tamnān bōt Kō . Khō . Khō . chātniyom nai sinlapakam Thai praphēnī phāk klāng [The Legend of “Temple Hall A. B. C.” Nationalism in Traditional Thai Art of Central Thailand]**. Accessed February 14, 2025. Available from https://www.silpa-mag.com/history/article_90568.

Siraporn Sihanantavong. “Kānsuksā phūa sanōe nāo khwāmkhit nai kān’anurak Si mō phūnbnān nai phāk tawan’ōk chāng nūa [A Study for Concept in Conservation of “SIM” in the Northeast of Thailand].” Master’s Thesis, Chulalongkorn University, 2000.

Sombat Prajongsant. “Saphāp kān’anurak’ubōsot phūnthin čhangwat Burīram [Condition of Conservation of Local Chapels Buriram Province].” **Journal of Local Research and Innovation, Buriram Rajabhat University** 2, 1 (January-June 2007): 81-88.

Songyot Weerataweemat. **Rāṅgān kānwičhai rūṅg Si mō nai prawatsāt læ watthanatham ‘Īsān kō ra nī suk sā nai Mukdāhān [Research Report on Ordination Hall (Sim) in the History and Culture of Northeast Thailand: A Case Study in Mukdahan]**. Khon Kaen: Faculty of Architecture, Khon Kaen University, 2004.

Taipat Puchitchawakorn. “Bōt-wihān bæp Lān Čhāng phāk sarup: rūpbāep laksana chaphō phatthanākān læ khwām plānplāeng [Ubosoth-Vihara of Lan Chang Architecture: Styles, Characteristics, Developments and Transformations].” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 11 (September-December 2014): 274-305.

Thanit Satiennam and Nopadon Thungsakul. “Sa thā na phāp phon ngān wi chā kān kān suksā sā rūan phūn thīn nai phāk ta wan ‘ōk chāng nūa khōṅ prathēt Thai [The Status of Academic Outputs in Vernacular House Study in the Northeast of Thailand].” **Built Environment Inquiry – BEI, Faculty of Architecture, Khon Kaen University** 15, 1 (January-June 2016): 59-75.

Thanyapong Sararat. “Phra ‘ubō sot khō thām kwīan wat Bān sāng rūṅg’ amphōe Mūang Čhangwat Sīsakēt: kān suksā sāl sa na thāng sathāpattayakam læ čhitthakam fā pha nang nai thā na pen lak thān thāng prawatsāt thōṅ thīn [Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Mueang District, Si Sa Ket: Study of Characters in Architecture and Wall Painting as a Source for Local History].” **Journal of Human and Society, Sisaket Rajabhat University** 3, 2 (July-December 2019): 7-31.

Tick Saenbun. “‘Atta ta lak nai sūan tok tēng ‘ong pra kōp sathāpattayakam sāt sa nā khān phūn thīn Thai ‘Īsān kap Sō Pō Pō. Lāo [Identity in the Decorations of Local Religious Constructions of the Isaan Region of Thailand and Lao PDR].” **Built Environment Inquiry – BEI, Faculty of Architecture, Khon Kaen University** 9, 1 (June-November 2010): 45-60.

_____. “Phutthasin ‘Īsān phatthanākān læ khwām plān plāeng thāng sang khom kān mūang læ watthanatham [Isan Buddhist Art: Social, Political and Cultural Developments and Changes].” **Culture Magazine Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture** 58, 3 (July-September 2019): 118-127.

Vimolsiddhi Horayangkura, Vira Inpuntung, and Santi Chantavilasvong. **Rāṅgān kānwičhai sathānaphāp phonngān thāng wichākān sākā sathāpattayakam nai prathēt**

Thai [Research Report on the Status of Academic Outputs in Architecture in Thailand]. Bangkok: National Research Council of Thailand, 2001.

Waree Suktai, Somsak Boonpoo, and Peravat Chaisuk. "Wat: læng kånriānrū thāng phraphutthasātsanā [Temple: Buddhist Learning Center]." **Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences** 3, 2 (July–December 2022): 68-77.

Winyu Andrusga, Vimolsiddhi Horayangkura, Busakorn Setthavorakit, and Chutima Kachonnarongvanish. **Rāingān wičhai chabap sombūn khrōngkān kānsāng san ‘ēkkalak sathāpattayakam Thai samai mai: sathāpattayakam Thai samai mai phāi tai lōkāphiwat læ thōngthīnphiwat [The Creation of Modern Thai Architectural Identity: Modern Thai Architecture under Globalization and Localization, Final Report]**. Bangkok: The Thailand Research Fund, 2015.

Wiroj Srisuro. **Si mōt sān [Isan Sim Northeast Buddhist Holy Temples]**. Bangkok: Meka Press Public Company Limited, 1993.

Wuttisan Tanchai. **Kān kračhāi ‘am nāt læ prachāthipatai nai prathēt Thai [Decentralization and Democracy in Thailand]**. Bangkok: King Prajadhipok's Institute, 2014.

Illustration Sources

All illustrations by the authors unless otherwise specified.

Fig. 1 Ubon Ratchathani Governor's Office, **Samut phāp ‘Ubon Rāčthathānī [Ubon Ratchathani's Photo Album]** (Nonthaburi: Original Press (2018) Limited Partnership, 2023), 77.

Fig. 3 Modified from Taipat Puchitchawakorn, "Bōt-wihān bæp Lān Chāng phāk sarup: rūpbæp laksana chaphō phatthanākān læ khwām plānplāeng [Ubosoth-Vihara of Lan Chang Architecture: Styles, Characteristics, Developments and Transformations]," **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 11 (September–December 2014): 286.

Fig. 5 Wat Lūang ‘Ō. mǔang Čhō. 'Ubon Rāčthathānī [Wat Luang, Mueang District, Ubon Ratchathani Province]. Accessed July 10, 2024, Available from https://www.esanart.com/wat_luang/.

Fig. 6 Phuwadon Phusiri, "Nǎothāng kån'ōkbæp ngān sathāpattayakam khōng phra phrom Phīčhit (‘Ū Lā phā non) [Architectural Design Method of Phra Phrombhichitr (Ou Labhanonda)]," (Master's Thesis, Chulalongkorn University, 2021), 80, 82, 84.

Fig. 11 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization), **Wat Pā Mahā Čhēdī Kǎo (Wat Lān Khūat) [Wat Pa Maha Chedi Kao (Wat Millions of Bottles)]**, Accessed July 10, 2024, Available from <https://cbtthailand.dasta.or.th/webapp/relattraction/content/2761/>.

Fig. 12 Thanyapong Sararat, "Phra ‘ubō sot khō thām kwān wat Bān sāng rūāng' amphōe Mǔang Čhangwat Sisakēt : kån suk sā lak sa na thāng sathāpattayakam læ čhitthakam fā pha nang nai thā na pen lak thān thāng prawatsāt thōng thīn [Phra Ubosot Kho Theam Kwean, Wat Ban Sang Ruang, Mueang District, Si Sa Ket: Study of Characters in Architecture and Wall Painting as a Source for Local History]," **Journal of Human and Society, Sisaket Rajabhat University** 3, 2 (July–December 2019): 18.

Fig. 13 Tourism Authority of Thailand, **Wat Santi wanā rām [Wat Santiwanaram]**, Accessed November 14, 2024, Available from <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/วัดสันติวนาราม>

Fig. 14 Department of Public Works and Town & Country Planning, Ministry of Interior, **Bæp māttrathān phutthasātsanasathān nūng [Standard Buddhist Temple Design 1]** (2009), Back cover.

Fig. 16 'Ubōsot Wat Pā Nānā čhāt [Ordination Hall of Wat Pah Nanachat] (Ubon Ratchatani: Siritham Offset, 2022), 110.